

บทที่ 3

วิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่องนางนกระยางขาว

การสร้างบทเพลงประกอบรำ ชุคนางสุซาดาเสียงพวงมาลัยนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง นางนกระยางขาว เพื่อเขียนเป็นบทเพลงสำหรับนำไปใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทรำคู่เพื่อความถูกต้องเหมาะสม ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์วรรณกรรม ดังลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 ที่มาของเรื่อง
- 3.2 โครงเรื่องย่อ
- 3.3 ลักษณะคำประพันธ์
- 3.4 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง
- 3.5 ตัวละคร และลักษณะอุปนิสัยของตัวละคร
- 3.6 ฉาก
- 3.7 ภาษา
- 3.8 สารัตถะ หรือ แก่นของเรื่อง

3.1 ที่มาของเรื่อง

การศึกษาวรรณกรรม เรื่องนางนกระยางขาวนี้ ได้โครงเรื่องจากการถอดแถบบันทึกเสียงสำนวนกลอนการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ของคณะอุบลพัฒนา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำแสดงโดย ป.ฉลาดน้อย อังคณา คุณไชย และสไบเพชร บัวสด ซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ (วรรณกรรมบอกเล่า) ผู้เขียนกลอนลำเป็นอำนวยการฝึกซ้อมการแสดงคือคุณพ่ออัมพร ไม้ทราบ ที่มาของเรื่อง ในการดำเนินเรื่องกล่าวไว้ ดังนี้

บัดนี้มาฟังเรื่อง

หมอลำดีสิเริ่มเรื่อง

สิได้ติดต่อเรื่อง

เนื่องเค้าเล่าประเด็น

มีเนื้อลูกหลานเฮา ชาวคณะอุบลพัฒนา พร้อมด้วยคาราวีทยุและโทรทัศน์ ซึ่งเป็นหมอลำเรื่องประยุกต์วงใหญ่ของภาคอีสาน 16 จังหวัด มีเนื้อมอบให้ ห้างแผ่นเสียงกรุงไทย เป็นผู้จัดทำแต่ผู้เดียวในประเทศไทย

จากการตีความของเรื่องผู้เขียนเดิมอาจเป็นผู้บวชเรียนในพุทธศาสนามาก่อน เจตนาต้องการจะชักชวนให้คนทำบุญในพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยจะชี้ให้เห็นผลกรรมของการไม่ทำทานอีกด้วย

ดังนั้น การวิเคราะห์วรรณกรรมมุขปาฐะ เรื่องนางนกระยางขาวนี้ผู้วิจัยจึงได้ยึดสำนวนกลอนลำเรื่องของคณะอุบลพัฒนา มาเป็นหลักฐาน เพราะว่าเป็นเหตุการณ์ช่วงสุดท้ายของนางสุชาดาที่เป็นตัวเอกนั้น มีเนื้อความคล้ายคลึงกับตอนรจนาเสียงพวงมาลัยในเรื่องสังข์ทอง จึงได้นำมาแต่งเป็นบทเพลงประกอบรำชุดนางสุชาดาเสียงพวงมาลัยขึ้น และยังสามารถนำไปใช้แสดงในงานแต่งงาน หรืองานมงคลทั่วไปได้ ตลอดทั้งยังเป็นการเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเรื่องนางนกระยางขาวให้คนทั่วไปได้รู้จักเพิ่มขึ้น

3.2 โครงเรื่องย่อ

วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่องนางนกระยางขาวพอสรุปเรื่องย่อได้ดังนี้

กล่าวถึง มขมานพ ชายหนุ่มผู้มีคุณธรรม ประกอบแต่กรรมดี มีจิตใจใฝ่ในการกุศล เห็นแต่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มขมานพเป็นผู้มีศีลธรรม จึงเป็นที่นับถือของคนทั่วไป และมีลูกน้องเป็นบริวาร ถึง 32 คน

ณ หมู่บ้านปะจันตะคาม มีนายบ้านปะจันตะคามปกครอง นายบ้านมีธิดาสาวสวยอยู่ 4 คน ซึ่งมีชื่อว่า นางสุชาดา นางสุธรรมา นางสุนันทา และนางสุจิตรา ธิดาทั้ง 4 มักจะขออนุญาตบิดาไปชมสวนเสมอ จนได้พบกับมขมานพ ต่อมามขมานพจึงได้ลู่ขอนางทั้ง 4 มาเป็นภริยา

ด้วยมขมานพเป็นผู้มีจิตใจใฝ่การกุศลเสมอ ครั้งหนึ่งได้ปรึกษากับบริวารทั้ง 32 คนว่าจะทำประโยชน์อะไรให้แก่หมู่บ้านปะจันตะคาม ในที่สุดจึงตกลงกันสร้างศาลาที่พักกรรมทาง เป็นสาธารณกุศล แล้วได้ว่าจ้างให้นายช่างมาสร้างให้

ส่วนภรรยาของมขมานพ ทั้ง 4 คน ก็มีความคิดเห็นต่าง ๆ กันนางสุธรรมา นางสุนันทา และนางสุจิตรา หาทางที่จะร่วมสร้างกุศลช่วยสามี โดยนางสุนันทาได้สร้างสระน้ำ นางสุจิตราได้สร้างสวนดอกไม้ แต่นางสุธรรมานั้นไม่รู้จะทำอะไร จึงได้ไปปรึกษากับนายช่างว่าจะทำอะไรดี จึงจะได้ร่วมการสร้างกุศลในครั้งนี้เพราะนางมีความปรารถนาอย่างแรงกล้ามาก นายช่างสงสาร จึงบอกว่าการก่อสร้างได้สำเร็จลงแล้ว ยังคงเหลืออยู่เพียงแต่ยอดช่อฟ้า นายช่างจะสร้างขึ้นและมอบให้ ขอให้นางตั้งจิตอนุโมทนา ผลบุญก็จะได้แก่นาง

อยู่มาวันหนึ่ง มขมานพไปดูศาลาที่สร้างไว้ นายช่างบอกว่าเสร็จแล้ว แต่ยังเหลืออยู่เพียงยอดช่อฟ้าเท่านั้น ซึ่งเป็นของนางสุธรรมาได้สร้างไว้ ดังนั้น มขมานพจึงได้ไปขอซื้อยอดช่อฟ้าจากนางสุธรรมา แต่นางก็ไม่ยอมขายให้ ต้องการเพียงอย่างเดียวคือจะร่วมทำบุญด้วย และยอมจ่ากริชชื่อของนางลงเป็นสักขีพยานด้วย มขมานพก็ยอมตามที่นางขอทุกประการ

ส่วนนางสุชาดา ภรรยาหลวงนั้น นางกลับมีความคิดว่า คนบ้านเดียวกันใครจะทำกุศล ก็ได้กุศลเหมือนกัน นางจึงเอาแต่แต่งตัว แต่งหน้าทาแป้งให้สวยงาม เพื่อให้สามีหลงรักในรูปของนางเพียงอย่างเดียว

เมื่อถึงกาลเวลาตามอายุขัย มฆมานพและภรรยาทั้ง 4 ได้ตายไปแล้ว ผลกุศลของมฆมานพ ที่ทำไว้นั้น ทำให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และนางทั้ง 3 คือ นางสุธรรมมา นางสุนันทา และนางสุจิตรา ก็ได้ไปเกิดร่วมกับสามีอีก ยกเว้นแต่นางสุชาดาภริยาหลวงที่มฆมานพรักมากที่สุด กลับไม่ได้ไปเกิดร่วมกันบนสวรรค์ พระอินทร์จึงได้ส่งทิพย์เนตรลงมาดู ก็รู้ว่านางได้ไปเกิดเป็นนกกระยางขาว จึงคิดจะช่วยเหลือ จึงได้แปลงกายเป็นนกกระยางขาวตัวผู้ลงมาพบนาง

กล่าวถึงนางนกกระยางขาว (สุชาดา) อาศัยอยู่ริมหนองน้ำชายป่าหิมพานต์ ใกล้เชิงเขาหิมालย์ คอยจับ กุ้ง หอย ปู ปลา กินเป็นอาหาร พระอินทร์แปลงกายเป็นนกกระยางขาวตัวผู้ เข้ามาเกี่ยวพาราณสีนาง แต่นางก็ไม่ปลงใจด้วย พระอินทร์จึงได้เล่าเรื่องในอดีตให้นางฟังว่า เดิมตนเองก็คือมฆมานพ นางก็คือสุชาดา เพราะนางไม่ได้ทำบุญกุศลเหมือนตนเองและน้อง จึงได้เกิดเป็นนกกระยางขาวลำบากเช่นนี้ จึงอยากจะมีรับนางไปอยู่บนสวรรค์ด้วย นางได้ไปเห็นเมืองสวรรค์สวยงาม และสุขสบายน่าอยู่ แต่นางก็อยู่ไม่ได้ จึงขอกลับมาอยู่ที่เดิม พระอินทร์จึงสั่งสอนและขอสัญญาจากนางว่าจะไม่ทำบาปและไม่ฆ่าสัตว์ให้กินแต่ปลาตายเท่านั้นเป็นอาหาร แล้วจึงกลับไป ส่วนนางนกกระยางขาว (สุชาดา) หาปลาตายกินเป็นอาหารไม่ได้จึงสิ้นใจตายไป

เมื่อนางนกกระยางขาวตายไปแล้ว ก็ได้มาเกิดเป็นธิดาของของนายช่างปั้นหม้อ ที่เมืองพาราณสี นางเป็นกำพร้ามารดาแต่กำเนิด อยู่กับบิดาผู้มีอาชีพเป็นช่างปั้นหม้อชาย ครั้นนางเจริญวัยขึ้น ก็มีจิตใจใฝ่แต่ในการกุศล มุ่งหน้าแต่รักษาศีล เข้าวัดฟังธรรม และประพฤติตนเป็นสาวพรหมจารีตลอดมา

พระอินทร์มีความคิดถึงนางนกกระยางขาว จึงส่งทิพย์เนตรลงมาดู ก็ทราบว่านางได้ตายไปแล้ว และได้มาเกิดเป็นลูกสาวนายช่างปั้นหม้อ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็ประพฤติศีลธรรม พระอินทร์จึงได้แปลงกายเป็นชายชราหลงทางมาขออาหารและที่พักอาศัย นางก็เอื้อเพื่อให้ ชายชรา (พระอินทร์แปลง) จึงเล่าเรื่องอดีตชาติให้นางฟังอีก แล้วได้มอบทองและแก้วสารพัดนึก 7 ประการ ให้แก่นางไว้จับจ่ายใช้สอย หรือใช้ทำบุญให้ทาน แล้วจึงกลับไปเมืองสวรรค์ตามเดิม จากนั้นนางก็ได้ปฏิบัติธรรมถือศีลภาวนา ครองเพศพรหมจารีตลอดมาจนสิ้นอายุขัย

ด้วยผลกรรมของนางสุชาดา ยังไม่สิ้นสุด นางจึงต้องมาเกิดเป็นธิดาของพระยายักษ์ ไอศูรย์ซึ่งเป็นเทพอสูร มีเมืองตั้งอยู่แถบเชิงเขาไกรลาส ได้ครอบครองเมืองสุเมรุมาศ นางมีชื่อว่าสุชาดาตามเดิม เมื่อชันษาครบ 15 ชันษา พระบิดา-พระมารดา ได้ปรึกษากันจะให้นางอภิเษก

มีคู่ครอง และให้นางเลือกคู่ครอง พระยาไอศูรย์จึงได้ประกาศเชิญให้กษัตริย์ร้อยเอ็ดหัวเมืองมา ประชุมกันเพื่อให้พระบิดาเลือกคู่

ด้วยผลานิสงส์ที่นางได้ทำมาจึงร้อนไปถึงพระอินทร์ พระอินทร์จึงส่งทิพย์เนตรลงมาดู ก็รู้ว่านางสุชาดาได้มาเกิดเป็นพระธิดาของพระยายักษ์ไอศูรย์ กำลังจะบังคับให้นางเลือกคู่ครอง เกรงว่านางจะตกเป็นชายาของชายอื่น จึงได้แปลงกายเป็นชายชรา ประปนมากับหมู่กษัตริย์ เมื่อถึง กำหนดที่นางจะเลือกคู่ นางเดินเลือกจนทั่วก็ไม่พอใจในบรรดากษัตริย์ แต่พอผ่านชายชรา นางก็ จำได้ว่าเป็นพระอินทร์ ผู้เป็นสามีในอดีตชาติปลอมตัวมา จึงคล้อยพวงมาลัยให้ชายชราแปลงในทันที

พระยาไอศูรย์พระบิดาไม่พอพระทัยคิดจะขัดขวางไม่ยอมให้อภิเษก และนางสุชาดา ยืนยัน จะอภิเษกให้จงได้ ในที่สุดพระอินทร์ที่แปลงเป็นชายชราจึงยอมเปิดเผยตัวเองว่าตนเองได้ปลอม ตัวมา เพราะนางสุชาดานั้นอดีตชาตินางก็คือชายาของพระองค์ ขึ้นหากปล่อยไว้นางก็จะต้องตก เป็นชายาของชายอื่น ดังนั้น พระอินทร์จึงขอรับนางกลับคืนสู่สวรรค์ดังเดิม

3.3 ลักษณะคำประพันธ์

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม เรื่อง นางนกรกระยางขาว พบว่า ผู้ประพันธ์ได้ใช้ คำประพันธ์ 2 ชนิด คือ กลอนลำ และคำพูดที่ใช้เจรจาโต้ตอบกันแบบธรรมดา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ตัวอย่าง กลอนลำ

สุชาดา (ลำ)	
สุชาดาพอได้ฟังคำเว้า	บิดาเอ๋ยมาเว้าต่อ
พ้อมาไขข่าวข้อ	จาต้านกะต่อนาง
ถามว่ามีอันนี้้อย	หล้าอ่อนสุชาดา
เจ้าสิไปทางใด	ให้กล่าววอนวานต้าน
อันนี้นงคราญหล้า	คลานเข้ามาหาพ่อ
พ่อเอยพระพ่อเจ้า	เหมือหัวเหง้าให้คอยฟัง
เจ็ดวันที่นางหล้า	เคยมาลาผู้เป็นพ่อ
ไปชมสวนดอกไม้	พอให้กระซวงใจ
คั่นแมนพระพ่อให้	นั่นสิว่าจึงได้
แมนบ่เห็นคำควร	ให้ว่ามาเคื้อเจ้า

อันว่านางคราญหล้า
พ่อเอยพระพ่อเจ้า

มาลาผู้เป็นพ่อ
สิว่าเว้าว่าจั่งได้..นอ..นำ

สรุปลักษณะกลอนลำ ได้ดั่งแผนผัง ดังนี้

○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

ลักษณะคล้ายคลึงโคลงสารหรือกลอนอ่าน จะพบว่า วรรคหน้ามี 5 คำ เป็นหลักสังเกต จะเห็นว่าส่วนใหญ่จะลงด้วยเสียงโท ส่วนวรรคหลังก็มี 5 คำ เช่นกัน แต่บางครั้งก็มีคำเสริม คำสร้อยต่อท้ายไปอีก การสัมผัสเสียง ส่วนใหญ่เป็นสัมผัสพยัญชนะแต่ถ้าสัมผัสสระเสียงจะไพเราะ และราบรื่นมากกว่า เวลาอ่านหรือลำแต่ไม่มีการบังคับตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ลำจะหลบเสียงหาสัมผัสให้น่าฟังเอาเอง

ตัวอย่าง คำพูด (เจรจา)

สุชาดา - จั่งชั้นละพ่อเอย พวกจะน้อยทั้ง 4 คน มาลาพ่อไปชมสวน มื้อนี้กระสิไป
ชมอีก พ่อสิว่าจั่งได้ พ่อ

พ่อ - โอ้ ! สิมาลาพ่อไปชมสวนว่าดีอีนาง

สุชาดา - แม่นละพ่อ

พ่อ - เอ้อ ! พ่อกะบ่ว่าจั่งได้ กะพากันไป ไปกระรักษาน้องเคื้อยหอยเคื้อ

หอย - โดยจะน้อย

พ่อ - เบ็งน้อง เบ็งนุง สุขุ สุขน เบ็งกันเคื้อ ไป 1 อย่างมา 2 ไป 2 อย่างมา 3 มาบได้
พ่อดีอีหลีอีนางเอย พากันไป แล้วกะพากันมา

สุชาดา - โดยพ่อ ไปกันละอะ น้องสุธรรมา สุจิตรา สุนันทา ตลอดทั้งเอื้อยหอย
ไปเล่นให้ม่วน ๆ คำ ๆ จังกลับมาเนาะ

หอย - เออ ! ไป เอื้อยสิพาไป

สรุปได้ว่า เป็นสำนวนภาษาพูดถิ่นอีสาน ซึ่งทวนซ้ำเนื้อหาจากกลอนลำอันเดิม แต่อาจ
จะแทรกรายละเอียดอื่น ๆ เข้าไปอีกให้ความสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นคำสอน กติกา มารยาทสังคม และ
ความบันเทิงเข้าไปด้วย

3.4 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่องวรรณกรรม เรื่อง นางนกระยางขาว จัดอยู่ในประเภทของการดำเนินเรื่องตามแบบปฏิบัติที่หมายความว่า เหตุการณ์ใดเกิดก่อนเล่าก่อน เหตุการณ์ใดเกิดทีหลังเล่าทีหลังจนกระทั่งจบเรื่อง

กลวิธีในการดำเนินเรื่อง นางนกระยางขาว เรียงลำดับ ดังนี้

3.4.1 การเริ่มเรื่อง หรือ การเปิดเรื่อง

การเริ่มเรื่องจะกล่าวประนามบท (ไหว้ครู) เสียก่อนจึงเปิดเรื่อง ดังบทกลอนต่อไปนี้

มขนานพ (ลำ)

ไอ้ย ฟ้าเอยฟ้าฮ้องป้าง	ข้าสวนหยางเมืองหาคใหญ่
และเป็นหยั่งเต้ซ้งปฮ้องไถ่ ๆ	บัน ไคฮ้ายผู้คึกคึก ๆ
อันนี้ แม่เอยแม่ พุทธรัตนังแก้ว	ดวงยอดนาโด
องค์พุทโธธรรมสงฆ์	โลกลือชาฮือฮือ
อภิวันทาเจ้า	ถนอมมือก้มกราบ
ขกยื่นขอใส่เกล้า	บูชาไหว้คู่สู่แสง
อีกวันหนึ่งข้าขอนบอบนัว	ถวยาบาทบังคม
ประนมมือทั้งสอง	กะใส่หัวเหนือเกล้า
กะว่ามือสิบนิ้ว	กะต่างทองเทียนรูป
บูชาพุทเจ้า	พระธรรมพร้อมฟ้าสงฆ์
ละขอให้แนมนำป้อง	นำป้องเป็นประ โยชนันแม่ถ่อน
มือนี้เหยยมสิดี้	ลำพื้นแผ่นดินธรรม
อีกอย่างหนึ่งตลอดครุฑนาคน้ำ	เทวราชอินทร์พรหม
ธรณีจุสม	ส่องหวนเห็นแจ้ง
ผู้มีสุตาตั้ง	ฟังไกลแสน โยชนัน
ฐานะคีลีนถัน	ดีฮ้ายคู่สู่แนว
มโนใสสคซัน	แนมนำอย่าได้ห่าง
คุณอาจารย์ผู้ได้	ประพันธ์แต่้มแต่งกลอน
ขอให้แนมนำข้า	เวลาขยายบทบาท
บ่อนได้พิศพลาดพลั้ง	ให้ตั้งเข้าสู่ทาง

คุณบิดามารดาพร้อม

ทั้งสองให้น้ำเหลื่อม

อันตราครอบค้ำ

ให้ไกลห่างว่าห่างเหินเวินวัง...

เจรจา - กราบการวะพ่อแม่ที่น้องที่รับชมขณะนี้ทราบ นามของข้าน้อยกะคือมฆมานพ ซึ่งเป็นผู้มีใจบุญสุนทาน เกิดมาชาตินี้จะน้อยอยากเฮ็ดแต่บุญทำแต่ทาน คิดซะแล้วว่าบ่อยากเอาประโยชน์ส่วนตัว อยากเอาประโยชน์ส่วนรวมกับชาวบ้านชาวเมือง เอาละอะมีอนี้จะน้อยสิไปหาหนุ่ ทั้ง 32 ชะก่อน

3.4.2 ปัญหาข้อขัดแย้ง

ผู้วิจัยได้แบ่งปัญหาข้อขัดแย้งของเรื่องออกเป็น 2 ชนิด คือ ปัญหาหลัก และปัญหารอง มีดังนี้

ปัญหาหลักของเรื่อง คือ นางสุซาดา ไม่ได้ทำบุญให้ทานด้านสาธารณะกุศล ตลอดจนการทำบุญตักบาตรให้แก่พระภิกษุสงฆ์ นางเอาแต่แต่งตัวให้สามีรักชื่นชมในความงามของตน และสำคัญผิดว่าสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน คนใดคนหนึ่งทำบุญแล้วก็จะ ได้ผลบุญเหมือนกัน แต่ในที่สุดนางจึงต้องไปเกิดชดใช้กรรมในครั้งนั้น ถึง 3 ชาติ จึงได้ขึ้นสวรรค์ ไปพบพระอินทร์ (มฆมานพ) และน้องสาวทั้ง 3 คน คังบทกลอนต่อไปนี้

ตอนนางสุซาดา กล่าวถึง การทำบุญ ไว้ดังนี้

เดี๋ยวนี้ผิวขาววิญข้า

บาบุญผู้เป็นที่

เพิ่นกะได้ก่อสร้าง

ศาลาไว้เพื่อทาน

ส่วนสุทธรมาน้อย

สาวงามเฮ็ดคอยช้อ

สุนันทากะได้

สร้างส่าน้ำกะตั้งกัน

นางสุจิตรานั้น

ได้ทำสวนดอกไม้ไว้เพื่อการกุศล

เมียบสามคนแข่งกัน

ประชันทำ

สุซาดาบ่ได้สร้าง

หยังเลยให้มันยาก

เฮือนเดียวกันผู้หนึ่งสร้าง

กุศลได้แม่นล้ำกัน

ผิวเฮ็ดแล้วมันกะแล้ว

สิไปห้วงนำหยัง

สุทธรมมา สุนันทา สุจิตรา

ช่างเป็นคนใจน้อย

ผิวทำแล้ว

สิไปทำเฮ็ดหยังอีก

ผิวเฮ็ดบาบเมียบกะได้

ไผสิแย่งแข่งชิง

เขาเป็นหญิงไปสร้าง

เสียการบ่ได้ค่า

เสียเวลา เวียกบ้าน

เฮ็ดการสร้างอยู่ฝ่ายเฮือน ๆ

สุชาดา (พูด) – นับตั้งแต่จะน้อย มาอยู่กับพ่อ ตลอดน้องทั้ง 3 คน ก็มีความสุขดี แต่พ่อจะน้อย ก็ยังบ่เลิกล้มความตั้งใจเพิ่นกะได้ไปสร้างน้ำบ่อ ก่อศาลา เอาเออะจะน้อยสุชาดา ผู้เป็นเมียใหญ่ คิดแล้วว่าพ่อสร้างน้องสร้างกะได้กุศลนากัน เพราะฉะนั้นข้าน้อย กะอยู่แต่บ้านแต่งแต่ตัว เอาเออะมือนี้จะไปคอยอ้ายมมมานพกลับมาจะก่อน

สุชาดาหนีแห้ว	สาวงามสิบ่ช่วม
อยู่แต่เฮือนปะแต่แป้ง	แลงเข้าเพิ่นบ่วาง
กันแม่่นส่วนน้องนี้	ชิบ่ช่วมอันหยั่ง
สุชาดานวลนาง	ซื่ออยู่เฮือนทาแป้ง
ยามแลง ไก่อ้	เดินโซ่วให้พ่อชุ้น
เฮเป็นหญิงสิหม่นใหม่	หมองคล้าค่าบ่มี
เป็นหญิงนี้	นารีให้เพศคล่อง
ไผ่เป็นหญิงควรเฮ้	มีเสน่พ่อชอบ
มารยาหญิงไผ่บ่ชู้	พ่อช้อนบ่แก่นเฮือน ๆ โยยนา

ตอนผลกรรมที่ทำให้นางสุชาดา ไปเกิดใช้กรรมถึง 3 ชาติ ดังนี้
 ชาติที่ 1 นางเกิดเป็นนภกระยางขาว เป็นชาติที่ทรมาน และลำบากที่สุด ดังบทกลอน
 ต่อไปนี้

สุชาดา (ลำ)

บัดนี้หันมากล่าวบ่อนั้น	เหล่าอ่อนสุชาดาก่อนแห้ว
นางบ่ทำบุญทาน	ฮวมไผ่แต่ปางนั้น
อานิสงส์บ่ส่งหู้	ชุน้องให้ดั่งเขา
กันแม่่นนางตายแล้ว	เจ้ากะเป็นบพมีเวร
มาเป็นนางนภกระยาง	ย่างของอยู่ริมน้ำ
กันแม่่นหากินกึ่ง	โฮ้ยปลาชีวิตละเสียบฝั่ง
อานิจึงโลกบ่หมั่น	กรรมนั้นเจ้าจงนาง
กันแม่่นบุญบ่สร้าง	เป็นนภกระยางก้มชอมชอ
เมืองสวรรค์กะบ่พ้อ	เมืองฟ้ากะบ่เห็น
ละพ้อเฮี้ยพ้อเวรนางเหล่า	สุชาดานางอ่อง
กรรมจึงเกิดต่อสัน	เฮี้ยนำกันอยู่บ่วาง ๆ พ้อแม่เฮี้ย

ชาติที่ 2 นางสุชาดาได้เกิดเป็นลูกกนกุมพีช่างปั้นหม้อ แห่งเมืองพาราณสี ได้ประพาศิ
พรหมจรรย์ ดังบทกลอนต่อไปนี้

ช่างปั้นหม้อ (ลำ)

อันนี้สุชาดาถูกน้อย	ฟังพื้นพ่อสืไซเคื้อคำเคื้อ
พ่อสืไกลไถนาง	พราศะเทินคนกรำ
พ่อสืไปปั้นหม้อ	ตะวันแดงจ้งสีตัว
ให้ลูกสาวครองอยู่บ้าน	คอยท่าพ่อสืมา
เดี๋ยวนี้ดีกว่าฟ้าสว่างแจ้ง	บ่มีเมฆมาบัง
ดูพระจันทร์แสงใส	สว่างมาบนฟ้า

ชาติที่ 3 นางสุชาดาได้เกิดเป็นธิดาของพระยายักษ์ไอศูรย์ แห่งเมืองสุเมรุโนราช
เชิงเขาไกรลาส เป็นชาติสุดท้ายของนางต้องถูกบังคับให้เลือกลูกครอง ดังบทต่อไปนี้

บรรยาย – บทนี้ขอรวบรัดตัดตอน หลายเมื่อหลายวัน คายเกิดสับเปลี่ยนเวียนมา นางสุชาดา
ตายไป ไปเกิดอยู่เมืองเขาสุเมรุโนราช เป็นลูกของพระยาไอศูรย์ ให้ชื่อว่า นางสุชาดา
ขอเชิญฟังต่อ

จากผลกรรมของนางสุชาดา ที่ไม่ทำบุญให้ทาน เมื่อครั้งเป็นเมียของมมมานพ ร่วมกับ
น้องทั้ง 3 คน เมื่อตายไปจึงต้องมาชดใช้กรรม และได้พราศกับพระอินทร์ถึง 3 ชาติ ดังนั้น ชาติที่ 1
เกิดเป็นนกรกระยางขาวแต่นางได้ถือศีลข้อที่ 1 โดยการไม่เบียดเบียน (คือ ปาณาธิปาตา เวรมณี
สิกขา ปะทังสะมาทิยามิ) จนตาย ชาติที่ 2 นางได้เกิดเป็นลูกช่างปั้นหม้อ ถือเพศพรหมจรรย์มุ่งหน้า
ทำบุญให้ทานจนสิ้นอายุขัย ชาติที่ 3 ได้เกิดเป็นธิดาพระยาไอศูรย์ ถือเพศพรหมจรรย์ ไม่ฝักใฝ่
ในกาม พระยาไอศูรย์จะให้มีคู่ครอง พระอินทร์รู้เกรงว่านางจะตกเป็นเมียของชายอื่น จึงลงมารับ
นางไปอยู่บนสวรรค์ ซึ่งจากการพิจารณาปัญหาของเรื่อง จะเน้นเรื่องการประพาศิ 5 อันเป็น
ข้อปฏิบัติเบื้องต้น ของพุทธศาสนิกชน ดังนั้น ปัญหาข้อขัดแย้งหลักของเรื่องจึงเป็นผลกรรมของ
พฤติกรรม ของตัวละครตัวเอกของเรื่องที่เคยทำไว้ในอดีต ฉะนั้นผู้ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันควรเร่ง
ทำความดี ไว้เป็นอานิสงส์ ที่จะนำคนไปสู่ความสุขในชาติหน้านั้นเอง

ปัญหาของเรื่อง เป็นปัญหาเสริมเพื่อใช้เป็นเหตุจูงใจให้ตัวละครตัวเอกมีจุดหมาย
ปลายทางในการที่จะประกอบกรรมดี สิ่งนั้นก็คือความรักอย่างมั่นคง ระหว่างนางสุชาดา กับท้าว
มมมานพ และเป็นความรักที่ต้องพราศกันหลายชาติ กวีประสงค์จะชี้ให้เห็นว่า การเป็น โสคของ
คนนั้น ทำให้รู้สึกเหงา ว่าเหว่า ขาดที่พึ่งทางกาย – ทางใจ ฉะนั้นคนจะมีคู่ก็เพราะบุญเพสันนิวาส

ที่ได้เคยทำบุญร่วมกันมา ฉะนั้นผู้ที่ไม่ทำบุญไว้ร่วมกันเมื่อตายไปก็จะได้พบกับคนรัก คู่ครอง
ของตนอีก ซึ่งจากการพิจารณาเนื้อเรื่องได้พบเหตุการณ์ของนางสุชาดามีความทุกข์เพราะการ
พรากรู้ ดังนี้

ตอนนางสุชาดาเป็นทุกข์ เมื่อพระอินทร์รับนางไปชมเมืองสวรรค์ นางรู้สึกอับอาย
และน้อยใจ ดังบทกลอนต่อไปนี้

สุชาดา (ลำ)

สุชาดาพอได้ฟังคำเว้า	ใจนางอ่อนลงฮวย ๆ อ้ายข่อยเอ๋ย
ยามเมื่อฟังคำจา	พี่มาอนเว้า
บอกเป็นผิวของข้า	นกยางขาวแต่ชาติก่อนอ้ายข่อยเอ๋ย
น้องมีกรรมบุญบ่สร้าง	ปางก็แต่เก่าหลัง
พระนางอ้าปากค้ำ	นกยางขี้คคอถามพ่อแม่เอ๋ย
เดี๋ยวนี้ผิวแพงนาง	อยู่ที่ใดน้ออ้าย
ส่งมาตายป้าน้อง	ผู้วางนางอยู่เลียบฝังผิวเอ๋ย
พี่นางเอ๋ยเดี๋ยวนี้พี่อยู่ยัง	สถานท้องที่ได้
น้องนี้ปากบ่ได้	ใจสิดาคาขนอ้ายข่อยเอ๋ย
มาสงสารไทยตน	ผู้ยังข่อยกินกุ้ง
คั่นแม่แดงลงค้อย	อัสดงมัวมีด
นางกะงอยหง่าไม้อาศัย	ชั้นแต่กิ่งยางเอ๋ยพี่เอ๋ย

อินทราธิราช (ลำ)

โอนอแก้วน้ำล้าง	เมียพี่แต่หนหลังพระนางเอ๋ย
โอยมาเป็นนางนกยาง	พี่กะสงสารเชื้อ
หลู้โตนเมียพี่ชายเค้	สงสารเค้เกาะเลียบฝัง
เดี๋ยวนี้พี่อยู่ยัง	สวรรค์ฟ้ากว้างวิมาน
-----	-----
พี่อยากมาเอน้อง	คำแพงขึ้นไปเบิ่ง
พูนกะมีแม่น้ำ	เทิงฟ้าฮ่วมพี่ชาย
-----	-----

สุชาดา (ลำ)

ไอ้ย่น้องนี้เป็นแนวเชื้อ
 ลือจะอาจล่งล้ำ
 คั่นแมนเชื้อชาติน้อง
 พี่เป็นชาวเมืองสวรรค์
 คั่นเป็นตัวของข้า
 นางมีกรรมบุญบ่สร้าง

เคียดระรานชั้นต่ำ พี่เอ๋ย
 ไปได้กะดั่งปอง
 เป็นนกรกระยางชาวพี่เอ๋ย
 ห่างกันบ่ควรกลัว
 สุชาดาน้องนี้ต่ำ
 ปางก็จ้อปลื้ม

อินทราธิราช (ลำ)

กรรมแต่ชาติก่อนน้อง
 น้องนั้นบ่ได้สร้าง
 ความเป็นคน
 มีแต่มัวเมาเอ๋ย
 นอนอยู่เอือนปะแต่เป้ง
 ยามว่ากรรมเก่าค้าง
 แล้วบัดนี้ จั่งมาเป็นนกลาง

มีแล้วอย่างมไป
 สร้างก่อกองกุศลก่อนคำเอ๋ย
 บ่ได้ทำบุญไว้
 สิแรงคิงแล้วกะอ่อง
 แ่งหน้าแวนบ่วาง
 สิปางก่อนนำสะนอง พระนางเอ๋ย
 สิช่างอยู่ริมน้ำ

สุชาดา (ลำ)

ตานางมอง
 นางเห็นแล้ว
 เหลียวเห็นปราสาทกว้าง
 คั่นแม่น้อยนาถไท้
 คิดหลังคะนิงนำ
 อับอายหน้าหลายได้
 ชาติชั่วข้า
 ภูนี้เลวทรามสุด
 บุญบ่เคยทำสร้าง
 ได้เป็นสัตว์ต่ำช้า
 ละพ่อเอ๋ยพ่อตั้งแต่ชาติก่อนก็ มัวแต่ไว้เพศเอ๋ย อวดอ่อง บ่อายเขา พ่อแม่เอ๋ย
 ชาติไต่ น้องจั่งสิตม

เบ็งวิมานเมืองแก้ว
 ดาวดิ่งสับ่อนผัวอยู่พ่อแม่เอ๋ย
 มุงแก้วกำยมดี
 นางแม่นกลางชาวเหลือใจได้
 อั้งในมโนน้อง
 แต่ชาติเก่าภูนี้
 สุกูยเสื่อมชั่วชั่ววัง
 ชั่วสกุลกูฮ้าย
 นางตายบ่คือหมู
 อายหน้าหมู่สนม
 กรรมน้องจั่งสิตม ๗

สุชาดา (ถ้ำ)

อันนี้ละพ่อเอ๋ยพ่อ
โหย้คิดเห็นควาเป็นคน
ผัวพามาสวรรค์ฟ้า
โหย้คิดเห็นควาชาติพุ้น
คิดขึ้นมานางอาย

ขึ้นมาขอคั้นฟ้าว่าแห้วหัวใจ โคนหลายได้
บ่ทำบุญกุศลไว้
ควาคิ่งส่น้องกะอ่าวเหลือใจได้
พออยากผูกคอตาย
หมู่เทิงสวรรค์แล้ว

ตอนที่สอง นางสุชาดา ได้มาเกิดเป็นลูกสาวช่างปั้นหม้อ แห่งเมืองพาราณสี นางก็ยังมี
ความทุกข์เพราะคิดถึงขมขมานพ คู่รักในอดีตชาติอยู่ จึงต้องทนทุกข์เพราะไร้คู่ และจำต้องถือเพศ
พรหมจรรย์ คับทกลอนต่อไปนี้

สุชาดา (ถ้ำ)

พอได้ยีนน้องสะอื่นน้อยต้น
แต่คำอิดนึกกว่าเป็นคนเฒ่า
เด็ยวนี้้องคิดพ้อแล้ว
อย่าได้เคืองขัดใจ
เด็ยวนี้้องจำได้
เด็ยวนี้้องคิดพ้อ

ในหัวใจผัวนางเอย
โชเซมาขอเพ็งอ้ายเอ้ย
ละพี่ขอภักย์อ้ายเอ้ย
ขุ่นหมองให้เมียเจ้า
ความหลังแต่ครั้งเก่าผัวเอย
ความหลังแล้วคู่สู่มเว

อันนี้บาดนี้กล่าวอ่อนน้อย
นับแต่วันอินทรา
เจ็ดประการแก้ว
คั่นแมนได้ลุ่มฟ้า
ไพกะพากันย้อง
บุญสมทาน
นับแต่นางมีแก้ว
คั่นแมนพ้อแม่้อง
คั่นว่าพี่น้องใกล้
พากันดีใจดอม
บาดนี้ถึงคราวแล้ว
นางกะ โลดโชเมียน

เหล่าอ่อนกัลยา
ธีราชไลตาแล้ว
แนวคีน้องได้ซ่า
ถือตั้งทั่วแผ่นดิน
ขอยแยงทุกเข้าคำ พ้อแม่เอ้ย
ส่งนำสนองหู้
ในเฮือนน้องกะขึ้น
สองแต่่ากะขึ้นใจ
กุ่มข่วงเฮือนเคียง
ฮ่วมนางทั้งกุ่ม
สิทธิมนุญนางอีก
ตายทิมกะบ่โคน

ตอนที่สาม นางสุชาดาได้มาเกิดเป็นธิดาของพระยาไอศูรย์ แห่งเมืองสุเมรุโนราช นางก็ได้รับความทุกข์เพราะพระบิดาประสงค์จะให้นางมีคู่ครอง จนเป็นผลทำให้พระอินทร์ปลอมตัวเป็นชายชราปะปนกับกษัตริย์ร้อยเอ็ด มาให้นางสุชาดามอบพวงมาลัยให้เลือกมาเป็นคู่ครอง ดังบทกลอนต่อไปนี้

สุชาดา (ลำ)

อันนี้สุชาดาฟังคำเว้า	บิดาเอ๋ยมาเว้าต่อ
พ่อมาไขข่าวข้อ	จาต่านกะต่อนาง
ว่าอยากให้อ่อนน้อย	หล้าอ่อนสุชาดา
เอาผิวมา	อยู่เคียงเคียงซ้อง
อันนี้บังอรหล้า	สาวนางกะคิดถี่
คิดดี ๆ หวีเกลี้ยง ๆ	พระนางหล้าลิกกล่าวจา
ละพ่อเอ๋ยพ่อและแม่เอ๋ยแม่	ลูกนี้เป็นแนวเขื่อนาริธรรมชาติ
เอาแต่บุญคาดได้	ผิวซ้องบ่อตู่แหง
พ่อสิเฮ็ดจั้งจั้ง	กะแล้วแต่ตามใจ
ลูกบ่ขัดพระทัย	พ่อแม่คุณเคยเลี้ยง
บุญกรรมเนื่อง	นำจูงกะสิจ้องพ่อเอ๋ย
คาดบ่ได้	อยู่ซ้องกะช่างมัน
เห็นว่าคาดสิได้	บินมาคือนกเง้า
พ่อแม่เอ๋ยคาดสิบ่ได้	บาดบินเจ็ยเจ็ดหนี
แล้วแต่พ่อแม่เว้า	สิตกแตงฉันใด
ลูกสิทำตามใจ	พ่อแม่เลยบ่ขัดข้อง
บุญเคยบ่เื่อง	สมปองกะแล้วแต่
พ่อแม่ว่าจั้งจั้ง	พระนางหล้าบ่ว่าหยัง
ชาติก่อนครั้ง	เคยได้ช่วมกับไฟ
เอาสายแต่สายแนนนาง	สิจ้องมาสนองค้ำ
แล้วแต่กรรมเคยสร้าง	ศีลทานแต่ชาติก่อน
วาสนาคาดสิได้	เอาไฟซ้องแล้วแต่เวร

พระอินทร์ (ลำ)

บัดนี้กล่าวเรื่องท้าว	เทวราชองค์อินทร์ก่อนแล้ว
ประทับบนศิลาทอง	แท่นวิมานเมืองแก้ว

ยามว่าบัดนี้ແຫ່ລ່ວ
 แม่เอี้ยแม่ เพื่ออยากสู่ว่าน้อง
 ยามว่าทอดพระเนตรได้
 มองทางไปทางกรุงพาราณสี
 เลียบเห็นนางหล่า
 หรือแม่นศรีแจ่มเจ้า
 มองลงจากตุงเมือง
 ดูสีตาคะเบ็งแล้ว

 มองลงไปทางแดนเจ้า
 เลยกระเห็นกึ่งแก้ว
 นางเป็นลูกเจ้าฟ้า
 เดี่ยวนี้เขาความคิด
 เขาจัดการคล่อง
 พระอินทร์สู่ว่าน้อง
 ยามว่าคู่แจ่มเจ้า
 สุชาดานางแพง
 เดี่ยวนี้เขาพวมฮ้อม
 สุชาดาสิบคล้อง
 จำเป็นเราต้องปิ่น
 แปลงเป็นชาย
 ว่าสิเดินไปเข้า
 พระอินทราทิวาท้าว

 ละพ่อเอี้ยพ่อ
 เหลียวเห็นชายชราเต่า
 พอเหลียวเห็นนางกะฮู้
 น้องฟ้าวคิน
 สุชาดานวลน้อง

อินตาทอดพระเนตร
 นางหล่าอยู่ถื่นไค้
 พื้นแผ่นปฐพีน้องเอี้ย
 ละทีนางเคยหยั่ง
 สุชาดาเมียเก่า
 คายแล้วจากถิ่นเดิม
 เมืองสวรรคค์บ่เห็นคู่
 เมืองฟ้ากะบมิ

 อิศูรย์เนาว่าเป็นเจ้าถิ่น
 นางน้องแม่นอยู่ปน
 พระยาใหญ่ไอศูรย์
 ไชประสงค์เขยแก้ว
 พวงมาลัยเลือกคู่
 พระนางหล่าสิบเอา
 สิคือพี่พระอินตาพระนางเอ
 จังสิยอมเอาฮ้อน
 ชิงกันเขาขาดแย่ง
 เอาไค้เขาฮ่วมเฮียง
 ปลอมเปลี่ยนนรกาย
 แก่ชราถื่อเท้า
 ปลอมแปลงอยู่กับหมู่
 ตอนเข้าคั่นอยู่แฝง

 สุชาดา (ถ้ำ)

สุชาดาเหลียวไปเบิ่งทางตอนท้าย
 ปุ่มเปาอยู่ท้ายหมู่
 คือนั้นพี่พระอินทร์
 สิเดินเล่นเข้าไปหา
 สิเด่พวงมาลัยคล้อง

คันแม่แก้วของน้อง	แต่ชาติเก่าหาได้กะสวมกัน
สองชาตินั้น	เมียได้จากชายหนี
กรรมนางมี	เกิดเป็นนกยางน้อย
ชาติที่สองนี้ข่อย	เป็นคนกะได้ห่าง
โหยพี่เอ๋ยได้เป็นลูกช่างหม้อ	คราวนั้นได้ห่างไป
แต่ก่อนได้	เคยได้สวมเสียดหมอน
เป็นผัวนอน	กล่อมกันมาแล้ว
จึงเอาพวงมาลัยคล้อง	แขวนคอพ่อเต่าจ้อย
เป็นผัวเก่าของขะน้อย	จำไว้เรื่องนิทาน ๆ

สรุปได้ว่า ปัญหาของเรื่องล้วนเป็นความทุกข์เพราะการพลัดพรากจากคนรักถึง 3 ชาติของนางสุชาดา ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาหลักในเบื้องต้น คือ นางไม่ได้ทำบุญกุศลร่วมกับคนรักมาก่อน จึงได้รับผลกระทบจากการกระทำของตนเอง

3.4.4 จุดวิกฤต (Crisis)

จุดวิกฤต หรือ จุดคับขันในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนางนกกระยางขาวมีเพียงจุดเดียว และเป็นจุดที่ทำให้ชีวิตของนางสุชาดาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นผลมาจากการบำเพ็ญเพียร มีจิตตั้งมั่นที่จะประพฤติธรรมดีทุกชาติ เพื่อจะพิสูจน์ให้เห็นถึงกรรมดี – กรรมชั่ว ของมนุษย์เป็นผู้กระทำ ย่อมได้รับผลกรรมนั้นเสมอ

จุดวิกฤต ของเรื่องนางนกกระยางขาว ก็คือ ตอนที่พระยาไอศูรย์ กษัตริย์ แห่งเมืองสุเมรุ โนราช ประสงค์ให้นางสุชาดาราชธิดา มีคู่ครองให้ได้จนนางสุชาดา ซึ่งไม่ประสงค์จะมีคู่ครองเลย นอกเหนือจากพระอินทร์ (มขมานพ) เท่านั้น ดังบทกลอน ต่อไปนี้

สุชาดา (ลำ)

อันนี้สุชาดาฟังคำเว้า	บิดาเอ๋ยมาเว้าต่อ
พ่อมาไขข่าวข้อ	จาต่านกะต่อนาง
ว่าอยากให้อ่อนน้อย	เหล่าอ่อนสุชาดา
เอาผัวมา	อยู่เคียงเคียงซ้อน
อันนี้บังอรเหล่า	สาวนางกะคิดถี่
คิดดี ๆ หวีเกลี้ยง ๆ	พระนางเหล่าลิกกล่าวจา
ละพ่อเอ๋ยพ่อละแม่เอ๋ยแม่	ลูกนี้แนวนามเชื่อนารีธรรมชาติ
เอาแต่บุญภาคสืได้	ผัวซ้อนบ่คู่แข่ง

พ่อตีเฮ็ดจ้งจั้น	กะแล้วแต่ตามใจ
ลูกบ่ซัดพระทัย	พ่อแม่คุณเคยเลี้ยง
บุญกรรมเนื่อง	นำจูงกะสิจ้องพ่อเฮี้ย
คาบได้	อยู่ช้อนกะช่างมัน

3.4.5 จุดสุดยอด (Climax)

จุดสุดยอด หรือจุดสูงสุดของเรื่อง ในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนกกระยางขาว ก็คือ ตอนนางสุซาดาตัดสินใจเอาพวงมาลัยคล้องให้พระอินทร์ที่ปลอมตัวเป็นชายชรา ประปนมากับเหล่ากษัตริย์ร้อยเอ็ด จนทำให้พระยาไอศูรย์โกธร ไม่พอใจ ที่ราชธิดา ไปเลือกชายชรามาเป็นคู่ครอง ค้างบ่ทกลอนต่อไปนี่

สุซาดา (ถ้ำ)

เหลียวเห็นชายชราเฒ่า	ปุมเปวอยู่ท้ายหมู
พอเหลียวเห็นนางกะฐี่	คือนั้นพี่พระอินทร์
น้องฟ้าวคิน	สิเดินเล่นเข้าไปหา
สุซาดานวลนาง	สิเค้พวงมาลัยคล้อง
กั้นแม่่นิ้วของน้อง	แต่ชาติเค้าเฮอะได้่วมกัน
สองชาตินั้น	เมียได้จากชายหนี
กรรมนางมี	เกิดเป็นนกยางน้อย
ชาติที่สองนี้ช้อย	เป็นคนกะได้ห่าง
โฮ้ยพี่เฮี้ยได้เป็นลูกช่างหม้อ	คราวนั้นได้ห่างไป
แต่ก่อนได้	เคยได้่วมเฮียงหมอน
เป็นผัวนอน	กล่อมกันมาแล้ว
จึงเอาพวงมาลัยคล้อง	แขวนคอพ่อเฒ่าจ้อย
เป็นผัวเก่าของชะน้อย	จำไว้เรื่องนิทาน ๆ

- มเหสี - โฮ้ย ! ลูกเขาเป็นหยังจ้งได้ผัวเฒ่าฮ่านี้ โฮ้ย ๆ
 แมว - ญาพ่อ ญาแม่ เป็นลมแล้วฮ่านี้ ไปเอาโพลิดอนมา
 มเหสี - ช้อยช้อยทะมะเฒ่า ๆ

3.4.6 การจบเรื่องและปิดเรื่อง

การจบเรื่องและปิดเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนางนกยางขาว เป็นการจบเรื่องแบบ สุชนาฏกรรม กล่าวคือ นางสุซาดาตัวเอกซึ่งเคยคิดและปฏิบัติตนผิดพลาดในปฐมาชาติ จนต้อง

พลัดพรากจากคนรักคู่ครอง ถึง 3 ชาติ แล้วนางก็ได้กลับใจมุ่งหน้าปฏิบัติแต่ความดี ยึดมั่นในหลักธรรมอย่างเคร่งครัด ทุกชาติ เพื่อจะสร้างผลบุญให้ทัดเทียมกับคนรัก ผลแห่งกรรมดีจึงหนุนส่งให้นางประสบความสำเร็จ จนเป็นผลทำให้พระอินทร์มารับนางไปอยู่สวรรค์ และครองสุขร่วมกัน ดังบทกลอนต่อไปนี้

พระอินทร์ (ลำ)

บัดนี้เทวราชเจ้า	เฝ้าพ่อพระอินตา
ตรัสพระสุรเสียงใส	ประกาศเสียงลือก้อง
ให้แก่ชาวไอศูรย์เชื้อ	เห็นองค์แสดงเดช
เฮานี้แม่มนเชื้อ	ชาติถ้อยไอศูรย์เชื้อเผ่าพันธุ์
เฮาเป็นอินทราชาให้	ในช่วงสรวงสวรรค์
สุชาดาเป็นเมียเฮา	ตั้งแต่เดิมคาวพูน
จึงลงเฮานางน้อง	สุชาดาเมียเก่า
ขึ้นไปเนาอยู่ชั้น	สวรรค์ฟ้าฮ่วมปรางค์
อินทร์จึงมอบให้น้อง	เป็นที่อัปสร
มเหสีเทวินทร์	อยู่เมืองสวรรค์ฟ้า

3.5 ตัวละครและลักษณะอุปนิสัยของตัวละคร

วรรณกรรมเรื่องนกกระยางขาว จัดตัวละครและลักษณะอุปนิสัยของตัวละคร เป็นแบบน้อยลักษณะนิสัย กล่าวคือ จะมีลักษณะนิสัยคงที่ตลอดทั้งเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะอุปนิสัยของตัวละครในเรื่องจะนำมากล่าวเฉพาะตัวสำคัญและเด่นเท่านั้น ดังนี้

3.5.1 ท้าวมขมานพ

เป็นตัวละครที่เป็นพระเอกของเรื่อง ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของนางสุชาดาหรือนางเอก ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางที่จะทำให้นางประกอบกรรมคืออย่างสามิ จึงจะได้ครองคู่กัน ประวัติความเป็นมาของมขมานพก็ได้กล่าวแต่เพียงให้ทราบว่าเป็นผู้มีใจบุญสุนทาน มีบริวาร 32 คน ต่อมาได้เป็นนายบ้านประจันคามแทนพ่อตา มีเมียอยู่ 4 คน แต่คนที่มขมานพรักมากที่สุดคือนางสุชาดา จึงต้องติดตามดูแลนางสุชาดาที่ลงมาเกิดชดใช้กรรมทุกชาติ ดังบทกลอนต่อไปนี้

มขมานพ เป็นคนใจบุญสุนทาน มีบริวาร 32 คน ดังนี้

กราบคารวะพ่อแม่พี่น้องที่รับชมขณะนี้ทราบ นามของชะนี้อยู่ก็คือมขมานพ ซึ่งว่าเป็นผู้มีใจบุญสุนทาน เกิดมาในชาตินี้ชะนี้อยากจะอยากเช็ดแต่บุญ ทำแต่ทาน ถัดชะแล้วว่า บ่อยอยากเอาประโยชน์ส่วนตัว อยากเอาแต่ประโยชน์ส่วนรวมกับชาวบ้านชาวเมือง เอาเถอะมือนี่ ชะนี้อยู่จะไปหาหมู 32 ชะก่อน

มขมานพ ได้ลูกสาวทั้ง 4 ของนายบ้านประจันคามเป็นเมีย ดังนี้

ชะนี้อย่างมีนามว่า มขมานพ มีเมียด้วยกัน 4 พระนาง คนที่ 1 สุชาดา คนที่ 2 สุธรรมมา คนที่ 3 สุนันทา คนที่ 4 สุจิตรา เอ! มือนี่ ชะนี้อยู่หวังว่าอยากปรึกษากับหมู เพื่อว่า ไปสร้างศาลาสักหลังหนึ่ง ชะก่อน อ้าวหมูเอ๋ยหมู

ผลบุญยิ่งใหญ่ที่มขมานพได้สร้างในชาตินี้ คือ สร้างศาลาที่พักริมทาง จนเป็นผลทำให้ ได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์ ดังนี้

มือนี่อากาศแจ่ม

สามสิบสองคนเขา

เขาจะมีเวลาว่าง

กันลืออยู่ว่าง ๆ

กันมันคิดมือนี่

คนไปมาได้เซาพัก

มาปรึกษากันสร้าง

พ้อมกันก่อปลูกสร้าง

จ้งได้ฮ้องเฮียเกอีน

หมูสิเห็นดีต้อง

ความเห็นเขาควรสร้าง

กันผู้เดินผ่านพ้อง

ปอดบองบมีฝน

สิหมูเดียวกันนี้

หาทางปรึกษาหมู

การสร้างกะบมี หมูเอ๋ย

คิดอยากก่อศาลา

สิวะนอนแรมค้ำง

ทางดีสิพ้อมบ

หาฮ้างให้ท่านทำ

เจรจານี้ແหลว

หรือบ่ค้มาเว้า

เป็นของกลางไว้ถ่าเพ็ง

สิหิวฮ้อนได้แะเซา ได้แะเซา

มขมานพได้เกิดเป็นพระอินทร์บนสวรรค์ มีมเหสี 3 องค์ แต่นางสุชาดาไม่ได้มาเกิด ร่วมด้วย ดังนี้

พระอินทราริราชเจ้า

มเหสีเพิ่นนั้น

สุธรรมมา สุนันทา สุจิตรา

สุชาดาบ่เห็นข้อย

พี่กะคิดฮอดน้อง

ตอนมาได้ฮู้สวรรค์

เห็นอยู่ 3 พระองค์ นีนอ

สิอยู่นาพระองค์

ไปไสบ่ฮู้บ่อน

เมียฮ้ายแต่เก่าหลัง

มขมานพได้สั่งให้นางนกระยางชาวสุชาดาถือศีลโดยไม่ให้กินสัตว์ที่มีชีวิต ซึ่งเป็นชาติ
ที่นางสุชาดาทุกข์ยากลำบากที่สุด ดังนี้

บัดนี้นางเอียนางแก้วพี่คะ	เป็นห่วงน้องเสมอเนตรตาคนคำเอี้ย
คิดสงสารนางนก	ลิตั่งเดียวเสมอน้อง
แล้วกันแม่จำเป็นต้อง	ถึงคราวสิได้ห่าง
บุญบ่คาดได้ห่าง	จำต้องสิส่งคืน
นางเอียนางอันว่าเมืองสวรรค์พี่	คนบุญจั่งได้อยู่ เค้อคำเค้อ
ไฟผู้ทำบาปไว้	บ่มาได้อยู่สวรรค์
ละนับตั้งแต่มีอันนี้	นางจงรักษาศีลคำเอี้ย
ปลาโตตาย	เจ้าจิงกินนั่นเดือน้อง
อย่าไปหากินกุ้ง	ปลาชิวโตเป็นอยู่
กินแต่ปลาแต่กุ้ง	ตายแล้วจั่งแม่ศีล
ให้รักษาปากไว้	อย่าหลงโลกโลกะ คำเอี้ย

ชาติที่ 2 มขมานพได้นำแก้วสารพัดนึกเจ็ดประการ ไปมอบให้นางสุชาดา ไว้ทำบุญ
ให้ทาน ดังบทต่อไปนี้

เดี๋ยวนี้พี่เป็นห่วงแต่เจ้า	จั่งได้ควนมาถึงคำเอี้ย
เป็นถึงนางเมียฮัก	จั่งควนมาทางใต้
อันว่าเจ็ดประการแก้ว	ของคี่อันวิเศษคำเอี้ย
พี่สิมอบให้น้อง	เมียแก้วพี่ผู้เดียว
เพื่อให้น้องได้ซื้อจ่าย	เค้อขายกิน คำเอี้ย
รักษาศีลไปเดือนาง	อย่าห่วงนางกระทำฮ้าย
บาดยามตายสิเห็นหน้า	อินทราเอี้ยได้ซ้อหนี
ศีลธรรมมีบาดห่าน้อง	ตายแล้วได้ซ่อมชาย

ชาติที่ 3 มขมานพเป็นห่วงนางสุชาดามาก ตอนพระยาไอยสุรย์จะให้นางเลือกคู่
พระอินทร์จึงรีบลงมา ดังบทต่อไปนี้

นางเป็นลูกเจ้าฟ้า	พระยาใหญ่ไอยสุรย์
เดี๋ยวนี้เขาความคิด	ไขประสงค์เขยแก้ว
เขาสิจัดการคล้อง	พวงมาลัยเลือกคู่
พระอินทร์ฮู้ว่าน้อง	พระนางเหล่าสิบ่เอา
ยามว่าคู่แจ่มเจ้า	ลิตือพี่พระอินตา นางเอย

สุชาดานางแพง	ถิพย์อมเอาซ็อน
เดี่ยวนี่เขาพวมฮ้อน	ชิงกัคยาดแยง
สุชาดาสิบ่คล็อง	เอาใฝ่เข้าฮ่วมเฮียง
จำป็นเฮาต้องป็น	ปลอมเป็ลี่ยนวกาย
แปลงป็นชาย	แก่ชราถือเท้า
ว่าสิเดินไปเข้า	ปลอมป็นอยู่กับหมู่
พระอินทราริราชท้าว	ตอนเข้าคัันอยู่แผ่ง

ผลแห่งการที่นางสุชาดากระทำความดีชดเชยมาทุกชาติ อีกทั้งพระอินทร์หรือมฆมานพ
อดีตชาติสามีก็คอยช่วยเหลือ ผลแห่งความรักจึงสัมฤทธิ์ผล ทำให้ได้พบกัน ดังบทต่อไปนี้

เฮานี้บ่แม่นี่เชื้อ	ชาติถ้อยไอสุรย์เชื้อเผ่าพันธุ์
เฮาป็นอินทราริราชไท้	ในช่วงสรวงสวรรค์
สุชาดาป็นเมียเฮา	ตั้งแต่เคิมควาฟุัน
จึงลงเอานางน้อง	สุชาดาเมียเก่า
จึ้นไปเนาว่าอยู่ซััน	สวรรค์ฟ้าฮ่วมปรางค์
อินทรจึ้งมอบให้น้อง	เป็นที่อัปสร
มเหสีเทวินทร	อยู่เมืองสวรรค์ฟ้า

3.5.2 นางสุชาดา

เป็นนางเอกและเป็นตัวปัญหาของเรื่องอันมีสาเหตุมาจากความคิด ความเข้าใจผิด ซึ่งเป็นผลมาจากกระทำของตนเอง ก็คือ การไม่ทำบุญเสียสละทาน เมื่อตัวเองยังเป็นมนุษย์ เพราะเข้าใจผิดคิดว่าคนในครอบครัวเดียวกันทำบุญกุศลแทนกันได้ แต่นางก็เป็นเมียที่มฆมานพรักมากที่สุด นางสุชาดายังเป็นพี่รักของพ่อ และน้องทั้ง 3 อีกด้วย ในชาติต่อมานางได้กลับใจประพฤติดี จึงพ้นจากกรรมที่เคยกระทำไว้ ดังบทกลอนต่อไปนี้

นางสุชาดาเป็นลูกสาวของนายบ้านป่าจากรคาม หรือ ปัดจันตคาม มีน้องสาวอีก 3 คน นางเป็นที่รักและห่วงใยของบิดามาก ดังบทตอนที่นางลาบิดาไปชมสวน ดังนี้

อันนี่นงคราญเหล่า	คลานเข้ามาหาพ่อ
พ่อเอยพระพ่อเจ้า	เหนื่อหัวเหง้าให้คอยฟัง
เจ็ดวันที่นางเหล่า	เคยมาลาผู้เป็นพ่อ
ไปชมสวนดอกไม้	พอให้กระชวงใจ
คัันแม่นพระพ่อไท้	นัันสิว่าจ้งไต้
แม่นบ่เห็นคำควร	ให้ว่ามาเคือเจ้า

เจรจา

สุชาดา - จิ้งจกขี้หนอย พวกขะน้อยทั้ง 4 คน มาลาพ่อไปชมสวน มือนี่กระสิไป
ชมอีก พ่อสิว่าจิ้งได้ พ่อ

พ่อ - โอ้ ! สิมาลาพ่อไปชมสวนว่าดีอินาง

สุชาดา - แม่นละพ่อ

พ่อ - เอ้อ ! พ่อกะบ่ว่าจิ้งได้ กะพากันไป ไปกะรักษาน้องเดื่อหอยเดื่อ

หอย - โดยขะน้อย

พ่อ - เบ็งน้อง เบ็งนุง สุขุ สุขคน เบ็งกันเดื่อ ไป 1 อย่างมา 2 ไป 2 อย่างมา 3 มาบได้
พ่อดีอิหลิอินางเอย พากันไป แล้วกะพากันมา

สุชาดา - โดยพ่อ ไปกันเอะ นื่องสุธรรมา สุขิตรา สุนันทา ตลอดทั้งเอื้อยหอย
ไปเล่นให้ม่วน ๆ คำ ๆ จังกลับมาเาะ

หอย - เออ ! ไป เอื้อยสิพาไป

นางสุชาดาคิดและเข้าใจผิดเรื่องการทำบุญกับสามีว่า นื่อง ๆ ต้องทุกข์ใจทำไม ผัวทำ
เมียก็ได้ จึงเอาแต่แต่งตัวให้ผิวหลงรักตนเอง ดังบทต่อไปนี้

อันว่าสุชาดาแก้ว

เป็นเมียบของเพื่อน

คือมขมานพน้อย

จำไว้พ่อแม่เอื้อย

เดื่อขะนี้ผิวขะวัญซ่า

บานบุญผู้เป็นพี่

เพื่อนกะได้ก่อสร้าง

ศาลาไว้เพื่อทาน

ส่วนสุธรรมาน้อย

สาวงามเฮ็ดขอยคอ

สุนันทากะได้

สร้างสถานีกะตั้งกัน

นางสุขิตรานั่น

ได้ทำสวนดอกไม้ไว้เพื่อการกุศล

เมียบสามคนแข่งกัน

ประชันทำ

สุชาดาบได้สร้าง

หยิ่งเถยให้มันยาก

เฮือนเดียวกันผู้หนึ่งสร้าง

กุศลได้แม่นล้ำกัน

ผิวเฮ็ดแล้วมันกะแล้ว

สิไปห้วงนำหยิ่ง

สุธรรมา สุนันทา สุขิตรา

ช่างเป็นคนใจน้อย

ผิวทำแล้ว

สิไปทำเฮ็ดหยิ่งอีก

ผิวเฮ็ดบาบเมียบกะได้

ไฟสิแย่งแข่งชิง

เฮาเป็นหญิงไปสร้าง

เสียดการบได้ค่า

เสียดเวลา เวียกบ้าน

เฮ็ดการสร้างอยู่ฝ่ายเฮือน ๆ

3.6 ฉาก

ฉากที่แสดงในเรื่องนางนกระยางขาว ผู้เขียนบทหมอลำได้แบ่งฉากเพื่อลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

1. ฉากนำเรื่อง เป็นการแนะนำ ทักทายผู้ชมด้วยตัวละครตัวเอก ได้แก่ มขมานพ นางสุชาดา สุธรรมา และนายบ้านประจันตะคาม
2. ที่บ้านนายบ้านประจันตะคาม นางสุชาดาและน้องทั้ง 3 ลาบิดาไปชมสวน
3. ที่สวนดอกไม้และทำน้ำ นางสุชาดาและน้องทั้ง 3 ชมดอกไม้และเล่นน้ำ
4. ที่บ้านมขมานพ นางสุธรรมารู้ว่ามขมานพไปสร้างศาลา
5. บ้านนายช่าง นางสุธรรมาขอให้นายช่างสร้างยอดช่อฟ้าให้แก่นางสุธรรมา
6. ที่บ้านมขมานพ นางสุชาดากล่าวต่อว่าบรรดาน้อง ๆ ที่ต้องทุกข์ใจกับการที่จะทำบุญร่วมกับมขมานพ
7. ที่สวรรค์ มขมานพ นางสุธรรมา สุจิตรา สุนันทา และบริวาร มาเกิดบนสวรรค์ แต่นางสุชาดาไม่ได้มาเกิดด้วย
8. ที่หนองน้ำชายป่า เขาหิมาลัย พระอินทร์ลงมาหานางนกระยางขาวสุชาดา เพื่อรับขึ้นไปสวรรค์
9. ที่สรวงสวรรค์ พระอินทร์รับนางนกระยางขาวสุชาดาขึ้นไปพบบรรดาน้องสาวและความสวยงามบนสรวงสวรรค์ นางสุชาดาอับอายและน้อยใจตัวเอง
10. ที่หนองน้ำชายป่า แถบเขาหิมาลัย พระอินทร์พานางนกระยางขาวสุชาดามาส่งที่นางเคยอยู่ และสอนให้นางนกล้อศิลาปาณา (การไม่เบียดเบียน) จึงจะพ้นกรรม นางนกระยางออกอาหารจนตาย
11. ที่บ้านช่างปั้นหม้อ เมืองพาราณสี พระอินทร์รู้ว่านางสุชาดาเกิดเป็นลูกสาวของช่างปั้นหม้อ จึงนำแก้วเจ็ดประการมาให้ และแนะนำให้ถือศีลให้ทาน นำเพ็ญพรตหมจรย์ตลอดชีวิตของนาง
12. ที่ท้องพระโรงเมืองสุเมรุโนราช นางสุชาดามาเกิดเป็นราชธิดาของพระยายักษ์ โยธูรย์ เมืองสุเมรุโนราช เเชิงเขาไกรลาส โปรดให้นางสุชาดาเลือกคู่ พระอินทร์จึงแปลงกายเป็นชายชราปลอมปนมากับกษัตริย์ร้อยเอ็ด นางสุชาดาเลือกได้พระอินทร์ พระยาโยธูรย์ทรงพิโรธมาก พระอินทร์รับนางสุชาดาไปครองคู่บนสวรรค์ นางจึงพ้นกรรม

3.7 ภาษา

จากการศึกษาบทแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนเรื่องนางนกระยางขาว ผู้ประพันธ์จะใช้ภาษาถิ่นอีสานในการดำเนินเรื่อง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ ร้อยแก้ว และ ร้อยกรอง ดังนี้

3.7.1 คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

จะใช้ในบทเจรจาหรือพูดตามปกติ ซึ่งจะใช้ทั้งหมดได้ตอบกัน และบทรำพึงความในใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สุชาดา - นับตั้งแต่ข้าน้อยมาอยู่กับพี่ ตลอดทั้งน้อง 3 คน ก็มีความสุขดี แต่พี่จะน้อยก็ยังบ่เลิกความตั้งใจ พี่น่ะได้ไปสร้างบ่ก่อสร้างเอาเอาอะนะน้อยสุชาดา เมียใหญ่ คิดแล้วว่า พี่สร้าง น้องสร้าง ก็ได้กุศลร่วมกัน เพราะฉะนั้นข้าน้อยก็จะอยู่แต่บ้าน แต่งแต่ตัว เอาเอาะมือนี่จะไปคอยอำมขมาพกลับมาชะก่อน

3.7.2 คำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง หรือฉันทลักษณ์

จะใช้ในบทร้อง (ลำ) เสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นคำประพันธ์ชนิดนี้จึงมักจะมีเสียงสัมผัสภาษาสละสลวย ก่อให้เกิดความไพเราะของเสียง ฉันทลักษณ์อีสานแบบนี้ เรียกว่า กลอนลำ ซึ่งมีลักษณะดังตัวอย่างต่อไปนี้

	สุธรรมา (ลำ)
อันนี้สุธรรมานานาน้อย	ซ้อยชื่นใจจริง
เกิดเป็นหญิงได้ทำบุญ	ฮ่วมพี่กะสมแม่น
ดีใจหลายเค็ด้า	สุธรรมาข้าน้อยชื่น
มีเงินหมื่นบ่ท่อได้	ทำสร้างแต่งทาน
มีเงินล้าน	บ่ตีปานได้ทานทอด
มีสี่ล้านห้าล้าน	บ่ปานได้ก่อสร้าง
สาธุสาตัวข้า	สุธรรมาจะแม่นช่วง
ใจของนางจะแม่นกว้าง	เสมือนน้ำแม่ทะเล

3.8 สารัตถะหรือแก่นของเรื่อง

สารัตถะหรือแก่นของเรื่อง บางครั้งเรียกว่า “แนวคิด” (Theme) ในวรรณกรรมเรื่อง นางนกรกระยางขาว ที่ปรากฏมี 2 แนวคิด คือ แนวคิดหลัก กับ แนวคิดรอง

3.8.1 แนวคิดหลัก

เป็นแนวคิดที่สำคัญของเรื่อง จะเน้นเรื่องการประพาศศีลและการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยดูจากพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ดังเช่น ท้าวมขมานพ บริวาร 32 คน นางสุธรรมา นางสุนันทา และนางสุจิตรา ที่มีความประพาศศีลตามแนวพุทธศาสนา อนาคตชาติ จึงพบกับความสุข ส่วนนางสุชาดาซึ่งเป็นตัวนางเอก และเป็นตัวเอกของเรื่อง ไม่ประพาศศีลตามครรลองที่ดี จึงได้รับความทุกข์ทรมาน อันเกิดจากการกระทำของตนเองหลายชาติ ต่อเมื่อประจักษ์แล้วจึงเปลี่ยนพฤติกรรมมาทำความดี จึงพบกับความสุขในชาติสุดท้าย

ดังนั้น แนวคิดหลักของเรื่องนางนกรกระยางขาว จึงสรุปได้ว่า “การประพาศศีล รักษาศีล ปฏิบัติธรรม จะนำตนเองให้พบกับความสุข” หรือ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์จะต้องทำแต่กรรมดี จึงจะพบกับความสุข

3.8.2 แนวคิดรอง

เป็นแนวคิดที่แอบแฝงซ่อนอยู่ในเรื่อง เพื่อเพิ่มความสนุกสนาน ความสมจริง ซึ่งจะประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องกับ วรรณกรรม เรื่องนางนกรกระยางขาว กวีจะนำเอาความรักของชาย-หญิงมาเป็นหลัก โดยแฝงความเชื่อเรื่องเนื้อคู่ คู่ครอง มักจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันไปทุกชาติ เพราะเคยทำกรรมไว้ร่วมกัน ถ้าผู้ใดประพาศศีล อีกคนประพาศชั่ว ก็จะไม่แคล้วคลาดจากกันกับคนรัก แต่ถ้าทำดีด้วยกันทั้งคู่ ก็มักจะได้พบรักและครองคู่กันอย่างมีความสุขทุกภพทุกชาติ

ดังนั้นแนวคิดรองของเรื่องนางนกรกระยางขาว จึงสรุปได้ว่า ความรัก คู่ครอง จะต้องประพาศศีลด้วยกัน จึงจะพบกับความสุข และได้ครองคู่กันทุกชาติไป

ผลจากการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องนางนกรกระยางขาว พบว่า ที่มาของเรื่องเป็นนิทานพื้นบ้านอีสาน ที่แต่งขึ้นโดยปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อชี้แนะให้ผู้คนทำบุญให้ทานในพุทธศาสนา โดยสอดแทรกเรื่องเวร - กรรม การทำดี - การทำชั่ว แต่เอกสารต้นฉบับที่อาจจะจารไว้ในใบลานนั้นไม่มี ผู้วิจัยอาศัยจากการถอดแบบบันทึกเสียงของหมอลำคณะอุบลพัฒนา โดยโครงเรื่องมีว่า มขมานพเป็นชายผู้มีใจบุญ ได้ถูกสาวทั้งสี่ของนายบ้านประจันตะคามมาเป็นเมีย มขมานพได้สร้างศาลาริมทางเป็นสาธารณะกุศล นางสุชาดาเมียที่มขมานพรักมากที่สุดไม่ได้รับร่วมทำบุญด้วย

เพราะความเข้าใจผิด จึงเอาแต่แต่งตัวให้สวยงาม เมื่อตายไปจึงไม่ได้ไปเกิดบนสวรรค์กับมฆมานพ และน้องทั้งสาม นางสุชาดาได้เกิดมาชดใช้กรรมถึง 3ชาติ จึงได้ไปอยู่ร่วมกับมฆมานพและน้องทั้งสาม การใช้คำประพันธ์ใช้กลอนคำ และภาษาถิ่นอีสานเดินเรื่อง กลวิธีในการดำเนินเรื่อง เป็นแบบเดินตามปฏิทิน ตัวละครเป็นแบบอุปนิสัยใจคอแบบคงที่ตลอดทั้งเรื่อง ฉากมีการสมมุติสถานที่เกิดเรื่อง ทั้งโลกมนุษย์และสวรรค์ คุณค่าทางภาษามีคติสอนใจสอดแทรกไว้มากมาย แก่นคิดของนิทานเรื่องนี้สอนให้มนุษย์รู้ว่า เมื่อเกิดเป็นคนจะต้องทำแต่กรรมดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY